

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 21 maj 2015*

”Begäran om förhandsavgörande — Område med frihet, säkerhet och rättvisa — Behörighet på privaträttens område — Förordning (EG) nr 44/2001 — Särskilda behörighetsregler — Artikel 6 led 1 — Talan mot flera svarande som är hemmahörande i olika medlemsstater och som deltagit i en konkurrensbegränsande samverkan som förklarats strida mot artikel 81 EG och artikel 53 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, med yrkande att svarandena solidariskt ska betala skadestånd och inkomma med upplysningar — Behörighet i förhållande till övriga svarande för den domstol där talan väckts — Återkallelse av talan mot svaranden med hemvist i den medlemsstat där den domstol där talan väckts är belägen — Behörighet vad avser skadestånd utanför avtalsförhållanden — Artikel 5 led 3 — Prorogationsklausuler — Artikel 23 — Effektivt genomförande av förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan”

I mål C-352/13,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Landgericht Dortmund (Tyskland) genom beslut av den 29 april 2013, som inkom till domstolen den 26 juni 2013, i målet

Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxide SA

mot

Akzo Nobel NV,

Solvay SA/NV,

Kemira Oyj,

FMC Foret SA,

ytterligare deltagare i rättegången:

Evonik Degussa GmbH,

Chemoxal SA,

Edison SpA,

meddelar

* Rättegångsspråk: tyska.

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden L. Bay Larsen samt domarna K. Jürimäe, J. Malenovský, M. Safjan (referent) och A. Prechal,

generaladvokat: N. Jääskinen,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxide SA, genom T. Funke, Rechtsanwalt,
- Akzo Nobel NV, genom M. Blaum och T. Paul, Rechtsanwälte,
- Solvay SA/NV, genom M. Klusmann och T. Kreifels, Rechtsanwälte,
- Kemira Oyj, genom U. Börger och R. Lahme, Rechtsanwälte,
- FMC Foret, SA, genom B. Uphoff, solicitor, och S. Woitz, Rechtsanwalt,
- Evonik Degussa GmbH, genom C. Steinle och S. Wilske, Rechtsanwälte,
- Edison SpA, genom A. Rinne och T. Mühlbach, Rechtsanwälte,
- Frankrikes regering, genom D. Colas och J. Bousin, båda i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom A.-M. Rouchaud-Joët, M. Wilderspin och G. Meessen, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 11 december 2014 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 5 led 3, 6 led 1 och 23 i rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 12, 2001, s. 1).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxide SA (nedan kallat CDC), Bryssel (Belgien), å ena sidan, och Akzo Nobel NV, Solvay SA/NV, Kemira Oyj och FMC Foret SA, med säte i andra medlemsstater än i Förbundsrepubliken Tyskland, å andra sidan. Målet rör CDC:s talan om skadeståndskrav som har överlåtits till bolaget direkt eller indirekt av 71 företag som anser sig ha lidit skada till följd av ett åsidosättande av artikel 81 EG och artikel 53 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992 (EGT L 1, 1994, s. 3) (nedan kallat EES-avtalet).

Tillämpliga bestämmelser

3 I skälen 2, 11, 12, 14 och 15 i förordning nr 44/2001 anges följande:

”(2) Vissa olikheter i medlemsstaternas bestämmelser om domstols behörighet och om erkännande av domar hindrar den inre marknaden från att fungera väl. Det är därför nödvändigt att införa bestämmelser som gör reglerna om behörighetskonflikter på privaträttens område mer enhetliga och som förenklar formaliteterna, så att domar från de medlemsstater som är bundna av denna förordning kan erkännas och verkställas enkelt och snabbt.

...

(11) Behörighetsbestämmelserna måste uppfylla kravet på förutsebarhet och bygga på den allmänna principen om svarandens hemvist, och det måste alltid kunna gå att bestämma vilken domstol som är behörig utifrån denna princip, utom i vissa bestämda fall när tvistens art eller hänsynen till partsautonomin gör det berättigat att använda någon annan anknytning. I fråga om juridiska personer bör hemvisten definieras autonomt så att de gemensamma reglerna blir klara och behörighetskonflikter kan undvikas.

(12) Principen om att domstolen där svaranden har hemvist är behörig bör kompletteras med alternativa behörighetsregler i de fall där det finns en nära koppling mellan domstolen och tvisteföremålet eller då detta krävs för att underlätta rättskipningen.

...

(14) Parternas rätt att själva avtala om behörig domstol bör respekteras med förbehåll för de exklusiva behörighetsgrunderna i denna förordning, utom när det gäller försäkrings-, konsument- och anställningsavtal, där endast begränsad autonomi medges.

(15) För att rättskipningen skall fungera väl, måste man minimera möjligheten för samtidiga förfaranden och se till att oförenliga domar inte meddelas i två medlemsstater. ...”

4 Artiklarna 2–31 i nämnda förordning, vilka återfinns i kapitel II, avser behörighetsregler.

5 Avsnitt 1 i kapitel II, med rubriken ”Allmänna bestämmelser”, inbegriper artikel 2.1, som har följande lydelse:

”Om inte annat föreskrivs i denna förordning, skall talan mot den som har hemvist i en medlemsstat väckas vid domstol i den medlemsstaten, oberoende av i vilken stat han har medborgarskap.”

6 Enligt artikel 5 led 3 i förordning nr 44/2001 kan talan mot den som har hemvist i en medlemsstat väckas i en annan medlemsstat ”om talan avser skadestånd utanför avtalsförhållanden, vid domstolen i den ort där skadan inträffade eller kan inträffa”.

7 I artikel 6 led 1 i samma förordning föreskrivs följande:

”Talan mot den som har hemvist i en medlemsstat kan även väckas i följande fall:

1) Om han är en av flera svarande, vid domstol där någon av svarandena har hemvist, förutsatt att det finns ett tillräckligt nära samband mellan käromålen för att en gemensam handläggning och dom skall vara påkallad för att undvika att oförenliga domar meddelas som en följd av att käromålen prövas i olika rättegångar.”

- 8 I artikel 23 i förordning nr 44/2001, som ingår i avsnitt 7 i kapitel II, som har rubriken "Avtal om domstols behörighet", föreskrivs följande i punkt 1:

"Om parterna har träffat avtal om att en domstol eller domstolarna i en medlemsstat skall vara behöriga att avgöra en redan uppkommen tvist eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande, och minst en av parterna har hemvist i en medlemsstat, skall endast den domstolen eller domstolarna i den medlemsstaten ha behörighet. En sådan behörighet skall vara exklusiv om parterna inte har träffat avtal om annat. Ett sådant avtal om behörighet skall vara antingen

- a) skriftligt eller muntligt och skriftligen bekräftat, eller
- b) i en form som överensstämmer med praxis som parterna har utbildat mellan sig, eller
- c) i internationell handel, i en form som överensstämmer med handelsbruk eller annan sedvänja som parterna kände till eller borde ha känt till och som är allmänt känd och regelmässigt iakttagas av parter i avtal av föreliggande typ vid det ifrågavarande slaget av handel."

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 9 CDC, som är ett bolag i Bryssel bildat enligt belgisk rätt, bedriver verksamhet som syftar till att utom rätta och vid domstol driva in skadeståndsfordringar som härrör från bolag som har lidit skada till följd av en konkurrensbegränsande samverkan. Genom stämningsansökan av den 16 mars 2009 väckte CDC skadeståndstalan vid den hänskjutande domstolen mot sex olika kemiföretag, vilka med undantag för intervenienten och tidigare svaranden Evonik Degussa GmbH (nedan kallat Evonik Degussa), som har säte i Essen (Tyskland), har säte i fem andra medlemsstater än Förbundsrepubliken Tyskland.
- 10 Till stöd för sin talan, inom ramen för vilken CDC har yrkat att svarandena i det nationella målet solidariskt ska betala skadestånd och inkomma med upplysningar, har CDC åberopat kommissionens beslut 2006/903/EG av den 3 maj 2006 om ett förfarande enligt artikel [81 EG] och artikel 53 i EES-avtalet mot Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals Holding AB, EKA Chemicals AB, Degussa AG, Edison SpA, FMC Corporation, FMC Foret SA, Kemira OYJ, L'Air Liquide SA, Chemoxal SA, Snia SpA, Caffaro Srl, Solvay SA/NV, Solvay Solexis SpA, Total SA, Elf Aquitaine SA och Arkema SA (Ärende COMP/F/C.38.620 – Väteperoxid och perborat) (EUT L 353, s. 54). I det beslutet konstaterade Europeiska kommissionen att svarandena i det nationella målet och andra företag hade, vad avser väteperoxid och natriumperborat, deltagit i en enda, fortlöpande överträdelse och sålunda brutit mot förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan i artikel 81 EG och artikel 53 EES-avtalet. Av beslutet framgick att överträdelsen inleddes senast den 31 januari 1994 och upphörde tidigast den 31 december 2000. Vidare framgick det av samma beslut att överträdelsen främst bestod i utbyte av betydande, konfidentiell information om marknaden och/eller om företagen, i begränsning och/eller en kontroll av produktionen, i uppdelning av marknaden och kunderna och i prissättning och övervakning av priserna vid multilaterala och/eller bilaterala möten och telefonsamtal som ägde rum mer eller mindre regelbundet i huvudsakligen Belgien, Tyskland och Frankrike.
- 11 CDC har härvid hänvisat till avtal om överlåtelse av skadeståndsfordringar som ingicks med 32 företag från 13 olika medlemsstater i Europeiska unionen eller i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) där vissa av dessa företag tidigare hade ingått sådana överlåtelseavtal med 39 andra företag. De berörda företagen är verksamma i branschen för bearbetning av cellulosa och papper. Enligt uppgift från CDC har dessa företag under åren 1994 och 2006 köpt betydande mängder väteperoxid i olika medlemsstater i unionen eller i EES, varvid väteperoxiden, vad gäller flera av företagen, levererades till fabriker i flera medlemsstater. Enligt svarandena i det nationella målet innehöll vissa av överlåtelseavtalen skiljedoms klausuler och prorogations klausuler.

- 12 I september 2009 återkallade CDC talan mot Evonik Degussa sedan parterna ingått en överenskommelse. I slutet av år 2009 intervenerade det bolaget, Chemoxal SA och Edison SpA till stöd för de svarande i det nationella målet som alltjämt deltog i förfarandet. Svarandena i det nationella målet har vidare invänt att den hänskjutande domstolen inte är behörig att pröva talan och har därvid åberopat olika prorogations- och skiljedomsklausuler i vissa av överlåtelseavtalen med de företag som påstås ha lidit skada.
- 13 Den hänskjutande domstolen bedömer härvid att dess internationella behörighet endast kunde grundas på artiklarna 5 led 3 och 6 led 1 i förordning nr 44/2001. Om villkoren för en sådan behörighet är för handen, står det CDC fritt att väcka talan mot svarandena i det nationella målet vid en av de domstolar som är behöriga enligt nämnda bestämmelser, såvida dessa domstolar inte saknar behörighet på grund av artikel 23 i den förordningen eller av en skiljedomsklausul.
- 14 Mot denna bakgrund beslutade Landgericht Dortmund att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till domstolen:
- ”1) Ska artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001 tolkas så, att det är påkallat med en gemensam handläggning och dom för att förhindra oförenliga domar i olika rättegångar, när en gemensam talan om skadestånd, och ett till denna kopplat yrkande om editionsföreläggande, har väckts mot en svarande med säte i domstolsstaten och andra svarande med säte i andra medlemsstater för en enda, fortlöpande överträdelse av artikel 81 EG/artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet, som har konstaterats av kommissionen, vilken har ägt rum i flera medlemsstater och i vilken svarandena har deltagit vid olika tidpunkter och på olika platser?
- Ska det därvid beaktas att talan mot den svarande som har säte i domstolsstaten har återkallats efter det att samtliga svarande har delgivits stämningsansökan och före utgången av den tidsfrist som domstolen har fastställt för avgivande av svaromål har löpt ut och innan den första förhandlingen har inletts?
- 2) Ska artikel 5 led 3 i förordning nr 44/2001 tolkas så, att när talan om skadestånd, och ett därtill kopplat yrkande om editionsföreläggande, har väckts mot svarande med säte i olika medlemsstater med anledning av en enda, fortlöpande överträdelse som de har deltagit i i flera medlemsstater vid olika tidpunkter och på olika platser (vilken är en överträdelse av artikel 81 EG/artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet som har konstaterats av kommissionen), skadan ska anses ha uppkommit, i förhållande till varje svarande och med avseende på samtliga påstådda skador, i de medlemsstater där överenskommelser har ingåtts och genomförts?
- 3) Är det enligt den unionsrättsliga principen om ett effektivt genomförande av förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan tillåtet att i samband med skadeståndstalan på grund av överträdelse av förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan i artikel 81 EG/artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet beakta skiljedoms- och prorogationsklausuler i leveransavtal, om detta skulle innebära en avvikelse från bestämmelserna om internationell behörighet i artikel 5 led 3 och/eller artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001 för samtliga svarande och/eller för samtliga eller för en del av de krav som hävdas?

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

- 15 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att bestämmelsen i den artikeln om behörighetskoncentration när det finns flera svarande kan tillämpas på en talan om solidariskt skadeståndsansvar och ett till denna

kopplat yrkande om editionsföreläggande, mot företag som på olika platser och vid olika tidpunkter har deltagit i en av kommissionen konstaterad enda, fortlöpande överträdelse av förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan, och detta även när käranden har återkallat talan mot den enda svarande som har hemvist i den medlemsstat där talan väckts.

- 16 Det ska först erinras om att artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001 ska tolkas självständigt och med hänsyn tagen till förordningens systematik och syften (se dom Reisch Montage, C-103/05, EU:C:2006:471, punkt 29).
- 17 Enligt behörighetsregeln i artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001 kan talan väckas mot en svarande, om vederbörande är en av flera svarande, vid domstol där någon av svarandena har hemvist, förutsatt att det finns ett tillräckligt nära samband mellan käromålen för att en gemensam handläggning och dom ska vara påkallad för att undvika att oförenliga domar meddelas som en följd av att käromålen prövas i olika rättegångar (domarna Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, punkt 73, och Sapir m.fl., C-645/11, EU:C:2013:228, punkt 40).
- 18 Detta är en specialregel, eftersom den utgör undantag från huvudregeln enligt artikel 2 i förordning nr 44/2001 om att domstolarna i den medlemsstat där svaranden har hemvist är behöriga, vilken ska tolkas restriktivt och inte får ge upphov till en tolkning som går utöver de fall som uttryckligen nämns i denna förordning (se dom Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, punkt 74).
- 19 I enlighet med skälen 12 och 15 i förordning nr 44/2001 syftar behörighetsregeln till att underlätta rättskipningen, minimera möjligheten för samtidiga förfaranden och således undvika att oförenliga domar meddelas som en följd av att käromålen prövas i olika rättegångar (dom Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, punkt 77).
- 20 Beträffande tillämpningen av artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001, ska det således kontrolleras huruvida det mellan olika käromål som en och samma kärande har väckt mot olika svarande finns ett sådant samband att en gemensam dom för dessa käromål är påkallad för att undvika att oförenliga domar meddelas som en följd av att käromålen prövas i olika rättegångar (se domarna Freeport, C-98/06, EU:C:2007:595, punkt 39, och Sapir m.fl., C-645/11, EU:C:2013:228, punkt 42). För att domar ska betraktas som oförenliga, räcker det inte med att målen får olika utgång, utan det krävs därutöver att domarna i denna del avser samma rättsliga och faktiska situation (se domarna Freeport, C-98/06, EU:C:2007:595, punkt 40, Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, punkt 79, och Sapir m.fl., C-645/11, EU:C:2013:228, punkt 43).
- 21 Kravet på att samma rättsliga och faktiska situation ska vara för handen ska anses vara uppfyllt i en sådan situation som den i det nationella målet. Även om svarandena i det nationella målet deltog på varierande sätt, såväl i geografiskt som tidsmässigt hänseende, i den konkurrensbegränsande samverkan genom att ingå och genomföra avtal i enlighet med denna, utgjorde samverkan enligt beslut 2006/903, vilket anspråken i det nationella målet grundas på, en enda, fortlöpande överträdelse av artikel 101 FEUF och av artikel 53 EES-avtalet. Beslutet fastställer emellertid inte villkoren för svarandenas eventuella, potentiellt solidariska, skadeståndsansvar, eftersom det ansvaret fastställs enligt varje medlemsstats nationella rätt.
- 22 Vad slutligen avser risken för oförenliga domar, finns en sådan risk för det fall en kärande som påstår sig ha lidit skada av samverkan väcker talan vid domstolar i olika medlemsstater, eftersom olika nationella lagstiftningar kan uppställa olika villkor för skadeståndsansvar för deltagarna i den otillåtna samverkan.

- 23 Även om olika lagar skulle vara tillämpliga på skadeståndstalan som väckts av CDC mot svarandena i det nationella målet i enlighet med internationella privaträttsliga regler för den domstol där talan väckts, utgör sådana skilda rättsliga grunder inte i sig hinder för tillämpningen av artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001, i den mån svarandena kunnat förutse att de riskerade att dras inför rätta i en medlemsstat där i vart fall en av dem har hemvist (se dom Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, punkt 84).
- 24 Det sistnämnda kravet är uppfyllt när det finns ett tvingande beslut från kommissionen varigenom det slås fast att det föreligger en enda överträdelse av unionsrätten och att alla deltagare därför är ansvariga för skador som uppkommer till följd av olagliga handlingar från alla deltagare i överträdelsen. Således hade deltagarna skäl att förutse att talan kunde väckas mot dem vid domstolarna i den medlemsstat där en av dem har hemvist.
- 25 Det finns således anledning att anse att det finns en risk för oförenliga domar i den mening som avses i artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001, om skadeståndstalan mot flera bolag från olika medlemsstater som har deltagit i en enda, fortlöpande samverkan i strid med unionens konkurrensregler prövas i olika rättegångar.
- 26 Det finns sedan anledning att pröva i vilken utsträckning den omständigheten att käranden i det nationella målet har återkallat talan mot den enda svarande som har hemvist i den medlemsstat där talan väckts kan medföra att behörighetsregeln i artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001 inte är tillämplig.
- 27 Av fast rättspraxis följer att denna bestämmelse inte ska tillämpas så, att den ger käranden möjlighet att väcka talan mot flera svarande endast för att få talan mot en av dessa prövad vid domstol i en annan medlemsstat än den där denne har hemvist (domarna Reisch Montage, C-103/05, EU:C:2006:471, punkt 32, och Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, punkt 78).
- 28 Domstolen har emellertid uttalat att behörighetsregeln i artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001 är tillämplig när det finns ett samband i den mening som avses i den bestämmelsen mellan käromål mot olika svarande vid den tidpunkt då talan väcks, utan att det dessutom är nödvändigt att separat fastställa att talan inte har väckts mot flera svarande endast för att få talan mot en av dessa prövad vid domstol i en annan medlemsstat än den där denne har hemvist (se dom Freeport, C-98/06, EU:C:2007:595, punkt 54).
- 29 Härav följer att när det finns ett samband mellan käromål i den mening som avses i artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001 vid den tidpunkt då talan väcks, kan den domstol vid vilken talan väckts konstatera ett eventuellt kringgående av behörighetsregeln i den bestämmelsen endast när det finns övertygande bevis som gör det möjligt för domstolen att slå fast att käranden på ett konstlat sätt har skapat eller försökt att upprätthålla villkoren för bestämmelsens tillämpning.
- 30 I målet vid den nationella domstolen har vissa parter gjort gällande att ett förlikningsavtal ingicks mellan käranden i det nationella målet och Evonik Degussa, med säte i Tyskland, innan talan väcktes i det nationella målet, och att dessa parter avsiktligt avvaktade med att formellt ingå förlikningsavtalet till dess att talan hade väckts, i det enda syftet att den domstol vid vilken talan väckts skulle vara behörig i förhållande till de andra svarande i det nationella målet.
- 31 För att behörighetsregeln i artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001 inte ska vara tillämplig ska ett sådant påstående emellertid styrkas med övertygande bevisning om att de berörda parterna agerat i samförstånd i syfte att på ett konstlat sätt skapa eller upprätthålla villkoren för bestämmelsens tillämpning vid den tidpunkt talan väcks.

- 32 Det ankommer visserligen på den domstol där talan väckts att bedöma nämnda bevisning, men det ska härvid preciseras att enbart den omständigheten att det förekommer förhandlingar i syfte att eventuellt ingå förlikningsavtal inte räcker för att slå fast ett sådant samförstånd. Så skulle emellertid vara fallet om det visas att ett sådant avtal faktiskt ingåtts, men att det dolts för att ge sken av att villkoren i artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001 var uppfyllda.
- 33 Mot bakgrund av det ovan angivna ska den första frågan besvaras enligt följande. Artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att bestämmelsen i den artikeln om behörighetskoncentration när det finns flera svarande kan tillämpas på en talan om solidariskt skadeståndsansvar och ett till denna kopplat yrkande om editionsföreläggande, mot företag som på olika platser och vid olika tidpunkter har deltagit i en av kommissionen konstaterad enda, fortlöpande överträdelse av det unionsrättsliga förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan, och detta även när käranden har återkallat talan mot den enda svarande som har hemvist i den medlemsstat där talan väckts, om det inte visas att käranden och nämnda svarande agerat i samförstånd i syfte att på ett konstlat sätt skapa eller upprätthålla villkoren för bestämmelsens tillämpning vid den tidpunkt talan väcks.

Den andra frågan

- 34 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 5 led 3 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att när skadeståndstalan väcks mot svarande med säte i olika medlemsstater med anledning av en enda, fortlöpande överträdelse som de har deltagit i i flera medlemsstater vid olika tidpunkter och på olika platser, vilken är en överträdelse av artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet som har konstaterats av kommissionen, skadan ska anses ha uppkommit, i förhållande till varje svarande och med avseende på samtliga påstådda skador, i de medlemsstater där överenskommelser har ingåtts och genomförts.
- 35 Omständigheterna i det nationella målet kännetecknas av att ett flertal eventuella skadeståndsfordringar som flera bolag, som anser sig ha lidit skada på grund av väteperoxidkartellen, har överlåtit till käranden i det nationella målet. Det ska härvid inledningsvis erinras om att omständigheten att den ursprungliga fordringsägaren har överlåtit fordran inte i sig kan ha betydelse för fastställandet av vilken domstol som är behörig enligt artikel 5 led 3 i förordning nr 44/2001 (dom ÖFAB, C-147/12, EU:C:2013:490, punkt 58).
- 36 Härav följer att den ort där skadan inträffat ska prövas för varje skadeståndsfordran för sig oberoende av om den har överlåtit till annan, ensam eller tillsammans med andra.
- 37 I detta avseende erinrar domstolen om att artikel 5 led 3 i förordning nr 44/2001 ska tolkas självständigt och restriktivt (dom Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37, punkt 43).
- 38 Inte desto mindre är det så, att uttrycket ”i den ort där skadan inträffade eller kan inträffa” i artikel 5 led 3 i förordning nr 44/2001 avser både den ort där skadan uppkom och den där den skadevällande händelsen inträffade, vilket medför att talan kan väckas mot svaranden vid domstolen på den av dessa två orter som käranden väljer (domarna Melzer, C-228/11, EU:C:2013:305, punkt 25, och Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37, punkt 45).
- 39 Av fast rättspraxis följer att bestämmelsen om behörighet i artikel 5 led 3 i förordning 44/2001 grundas på att det finns en särskilt nära anknytning mellan tvisten och domstolarna i den ort där skadan inträffade eller kan inträffa, vilket med hänsyn till intresset av en god rättskipning och ett ändamålsenligt förfarande gör det befogat att denna domstol ges behörighet (domarna Melzer, C-228/11, EU:C:2013:305, punkt 26, och Hi Hotel HCF, C-387/12, EU:C:2014:215, punkt 28).

- 40 I mål om skadestånd utanför avtalsförhållanden är domstolen i den ort där skadan inträffade eller kan inträffa nämligen vanligen den mest lämpade att avgöra saken, särskilt med hänsyn till dess närhet till tvisten och med hänsyn till att bevisupptagningen underlättas (dom Melzer, C-228/11, EU:C:2013:305, punkt 27).
- 41 Fastställandet av ett av de anknytningsmoment som fastslagits i den rättspraxis som angetts ovan i punkt 38 är således nödvändigt för att kunna avgöra behörigheten för den domstol som objektivt är den mest lämpade att avgöra huruvida rekvisiten för svarandens ansvar är uppfyllda, varför talan enbart kan väckas vid domstolen inom den domkrets där det relevanta anknytningsmomentet finns (domarna Coty Germany, C-360/12, EU:C:2014:1318, punkt 48, och Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37, punkt 47).
- 42 Det ska provas var de anknytningsmoment som kan grunda domstols behörighet i mål om skadestånd utanför avtalsförhållanden finns i ett sådant fall som i det nationella målet.

Den ort där den skadevällande händelsen inträffade

- 43 Vad gäller frågan var den ort där den skadevällande händelsen inträffade är belägen, ska det inledningsvis anges att köparna under sådana omständigheter som är aktuella i det nationella målet säkerligen har genomfört sitt förvärv inom ramen för avtalsförhållanden med olika deltagare i den aktuella samverkan. Den återopade skadevällande handlingen består emellertid inte i ett eventuellt åsidosättande av avtalsförpliktelser, utan i begränsningen av avtalsfriheten till följd av denna samverkan, i det att begränsningen hindrade köparen från att genomföra förvärvet till marknadspris.
- 44 Mot denna bakgrund kan den ort där den skadevällande händelsen inträffade, avseende en skada som består av den merkostnad som en köpare har haft till följd av att en konkurrensbegränsande samverkan har snedvridit priserna på marknaden, i teorin bestämmas till den ort där avtalet om konkurrensbegränsande samverkan ingicks. När avtalet har ingåtts säkerställer deltagarna, genom att handla eller underlåta att handla, avsaknaden av konkurrens och en snedvridning av priserna. För det fall denna ort är känd skulle domstolar på den orten vara behöriga i enlighet med de syften som angavs ovan i punkt 39.
- 45 Denna bedömning saknar emellertid betydelse i ett fall där sådana omständigheter är för handen som dem i det nationella målet, där det enligt de slutsatser från kommissionen som angavs i beslutet om hänskjutande inte är möjligt att fastställa en enda ort där avtalet om konkurrensbegränsande samverkan ingicks, eftersom samverkan består av flera överenskommelser som har ingåtts vid olika möten och diskussioner på olika platser i unionen.
- 46 Det ovan angivna påverkar inte den situationen där det bland flera överenskommelser, som tillsammans utgjorde den aktuella otillåtna samverkan, fanns en särskild överenskommelse som var den enda som gav upphov till den påstådda skada som en köpare har lidit. Under sådana förhållanden är de domstolar inom vilkas domkrets överenskommelsen ingicks behöriga att pröva den skada som sålunda vållats köparen.
- 47 I den sistnämnda situationen liksom i den situation där den hänskjutande domstolen slår fast att det i det nationella målet aktuella avtalet om konkurrensbegränsande samverkan trots allt slutgiltigt har slutits inom dess domkrets, finns det fortfarande anledning att pröva frågan huruvida talan kan väckas mot flera deltagare i samverkan vid samma domstol.

- 48 Domstolen har i ett annat sammanhang redan slagit fast att artikel 5 led 3 i förordning nr 44/2001 utgör hinder för att orten för den skadegörande handling som tillskrivs en av de påstådda skadevällarna, som inte är part i tvisten, läggs till grund för en domstols behörighet att pröva en talan mot en annan påstådd skadevällare, vars handlande ägt rum utanför domkretsen för den domstol där talan har väckts (dom Melzer, C-228/11, EU:C:2013:305, punkt 41).
- 49 Under de förhållanden som är aktuella i det nationella målet finns det emellertid inget hinder mot att flera deltagare stäms tillsammans vid samma domstol.
- 50 Härav följer att en domstol är behörig enligt artikel 5 led 3 i förordning nr 44/2001, med hänvisning till den ort där den skadevällande händelsen ska anses ha inträffat, att pröva en talan om skada som påstås ha uppkommit till följd av en otillåten samverkan, i förhållande till alla deltagare i denna samverkan, om det kan fastställas att det i denna domstols domkrets inträffat en konkret händelse bestående i antingen att avtalet om konkurrensbegränsande samverkan slutgiltigt har slutits, eller att den enda överenskommelse som orsakat den skada som en köpare påstås ha lidit inträffade.

Den ort där skadan uppkom

- 51 Såsom domstolen har erinrat om ovan i punkt 41, ska identifieringen av den ort där skadan har uppkommit göra det möjligt att avgöra behörigheten för den domstol som objektivt är den mest lämpade att avgöra huruvida rekvisiten för svarandens ansvar är uppfyllda.
- 52 Av domstolens praxis följer att den ort där skadan uppkom är den ort där den påstådda skadan visar sig konkret (se dom Zuid-Chemie, C-189/08, EU:C:2009:475, punkt 27). Vad gäller en skada som består i en merkostnad som uppstått till följd av ett konstlat överpris, såsom det pris för väteperoxid som är föremål för samverkan i det nationella målet, kan orten identifieras endast för varje skadelidande för sig och återfinns i princip där den skadelidande har sitt säte.
- 53 Den orten säkerställer fullt ut ett ändamålsenligt förfarande, eftersom prövningen av en talan om skadestånd som ett specifikt bolag påstås ha lidit till följd av en otillåten samverkan som kommissionen slutgiltigt har konstaterat i huvudsak beror av omständigheter som hänför sig till det bolagets situation. Mot denna bakgrund är den domstol där bolaget har sitt säte den klart mest lämpade att pröva en sådan talan.
- 54 Den sålunda fastställda domstolen är behörig att pröva en talan mot antingen någon eller flera av deltagarna i samverkan avseende den samlade skada som nämnda bolag har lidit till följd av den merkostnad som uppstod när det förvärvade de produkter som är föremål för samverkan.
- 55 Eftersom behörigheten för den domstol som är behörig på grundval av den ort där skadan uppkom begränsar sig till skada som uppkommit för ett bolag med säte inom domstolens domkrets, är en kärande som CDC, som har samlat skadeståndsfordringar från flera bolag, däremot tvungen att, i enlighet med ovan i punkt 35 angiven rättspraxis, väcka talan separat gentemot vart och ett av dessa bolag för den skada som de har lidit vid de domstolar där bolagen har sitt säte.
- 56 Mot bakgrund av det ovan angivna ska den andra frågan besvaras enligt följande. Artikel 5 led 3 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att när skadeståndstalan väcks mot svarande med säte i olika medlemsstater med anledning av en enda, fortlöpande överträdelse som de har deltagit i i flera medlemsstater vid olika tidpunkter och på olika platser, vilken är en överträdelse av artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet som har konstaterats av kommissionen, ska den ort där skadan uppkommit bedömas för varje skadelidande för sig, varvid var och en av dessa enligt nämnda artikel 5 led 3 kan välja att väcka talan antingen vid domstolen i den ort där avtalet om konkurrensbegränsande

samverkan slutgiltigt har slutits eller, i förekommande fall, vid domstolen i den ort där en särskild överenskommelse träffats som kan identifieras som den enda händelse som vållat den påstådda skadan, eller vid domstolen i den ort där bolaget har sitt säte.

Den tredje frågan

- 57 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i om artikel 23.1 i förordning nr 44/2001 och den unionsrättsliga principen om ett effektivt genomförande av förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan ska tolkas så, att de gör det möjligt att i samband med skadeståndstalan på grund av överträdelse av förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan i artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet beakta prorogationsklausuler i leveransavtal, om detta strider mot bestämmelserna om internationell behörighet i artikel 5 led 3 och/eller artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001.
- 58 Innan frågan besvaras ska det anges – vad gäller vissa avvikande klausuler som finns i nämnda avtal, men som inte omfattas av tillämpningsområdet för förordning nr 44/2001 – att domstolen inte har tillräckligt med information för att kunna ge den hänskjutande domstolen ett användbart svar.
- 59 Vad gäller de klausuler som avses i den tredje frågan och som faktiskt omfattas av förordningens tillämpningsområde, erinrar domstolen om att den inom ramen för konventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, som undertecknades i Bryssel den 27 september 1968 (EGT L 299, 1972, s. 32; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 30), har slagit fast att parter, som ingått avtal om behörig domstol enligt artikel 17 i den konventionen, har rätt att frångå inte endast den allmänna behörighetsregeln i artikel 2, utan även de särskilda behörighetsreglerna i artiklarna 5 och 6 i samma konvention (se dom Estasis Saloti di Colzani, 24/76, EU:C:1976:177, punkt 7).
- 60 Domstolens tolkning av bestämmelserna i konventionen gäller även för bestämmelserna i förordning nr 44/2001 när dessa bestämmelser kan anses motsvara varandra. Detta är fallet med artikel 17 första stycket i konventionen och artikel 23.1 i förordningen, vars lydelse i princip är identiska (dom Refcomp, C-543/10, EU:C:2013:62, punkterna 19 och 20).
- 61 Den domstol vid vilken talan väckts kan i princip vara bunden av en prorogationsklausul som avviker från behörighetsreglerna i artiklarna 5 och 6 i förordning nr 44/2001, som parterna har kommit överens om i enlighet med artikel 23.1 i förordningen.
- 62 Denna slutsats förändras inte med beaktande av kravet på ett effektivt genomförande av förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan. Domstolen har nämligen redan slagit fast att de materiella regler som är tillämpliga i sak inte kan påverka giltigheten av en prorogationsklausul som är förenlig med artikel 17 i den ovan i punkt 59 nämnda konventionen (se, för ett liknande resonemang, dom Castelletti, C-159/97, EU:C:1999:142, punkt 51). I enlighet med den rättspraxis domstolen erinrat om ovan i punkt 60 är denna tolkning även relevant för artikel 23 i förordning nr 44/2001.
- 63 Vidare kan den domstol vid vilken talan väckts inte, utan att undergräva syftet med förordning nr 44/2001, underlåta att beakta en prorogationsklausul som är förenlig med artikel 23 i förordningen enbart av det skälet att den anser att den domstol som avses i klausulen inte fullt ut kan säkerställa principen om ett effektivt genomförande av förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan genom att inte möjliggöra för den som lider skada till följd av en samverkan att erhålla full ersättning för den uppkomna skadan. Det finns tvärtom anledning att anse att enskilda ges en tillräcklig garanti i detta hänseende genom de rättsmedel som finns i varje medlemsstat, kompletterade av möjligheten att begära förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF (se, analogt, dom Renault, C-38/98, EU:C:2000:225, punkt 23).

- 64 I ett sådant fall som det i det nationella målet ska den domstol vid vilken talan väckts emellertid förvissa sig om att klausulerna i fråga faktiskt är bindande för käranden i det nationella målet, innan den prövar de formkrav som uppställs i nämnda artikel 23. Såsom domstolen redan slagit fast, kan nämligen en prorogationsklausul i ett avtal i princip endast ha rättsverkan mellan de parter som har samtyckt till att ingå avtalet. För att en sådan klausul ska kunna göras gällande mot tredje man måste denne i princip ha gett sitt samtycke härtill (dom Refcomp, C-543/10, EU:C:2013:62, punkt 29).
- 65 Det är nämligen endast när tredje man, i enlighet med tillämplig nationell materiell rätt som fastslagits med tillämpning av bestämmelser om internationell privaträtt av den domstol vid vilken talan väckts, har övertagit en av de ursprungliga avtalsparternas rättigheter och skyldigheter som en prorogationsklausul som vederbörande inte har samtyckt till ändå kan vara bindande för denne (se, för ett liknande resonemang, dom Coreck, C-387/98, EU:C:2000:606, punkterna 24, 25 och 30).
- 66 Om de aktuella klausulerna kan göras gällande mot käranden i det nationella målet, ska det prövas om de faktiskt innebär ett undantag från den hänskjutande domstolens behörighet vad gäller målet vid den nationella domstolen.
- 67 Tolkningen av en klausul om domstols behörighet, i syfte att avgöra vilka tvister som omfattas av tillämpningsområdet för klausulen, ankommer på den nationella domstol vid vilken den har åberopats (domarna Powell Duffryn, C-214/89, EU:C:1992:115, punkt 37, och Benincasa, C-269/95, EU:C:1997:337, punkt 31).
- 68 En prorogationsklausul kan endast avse redan uppkomna eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande, vilket innebär att räckvidden av ett avtal om domstols behörighet begränsas till enbart tvister som uppkommer i anledning av det rättsförhållande för vilket avtalet träffades. Kravet syftar till att undvika att en part överraskas av att behörigheten tilldelats en bestämd domstol när det gäller samtliga tvister som kan uppkomma i partens förhållande till en annan avtalspart och som har sitt ursprung i ett annat förhållande än det med anledning av vilket avtalet om domstols behörighet träffats (se, för ett liknande resonemang, dom Powell Duffryn, C-214/89, EU:C:1992:115, punkt 31).
- 69 Mot bakgrund av det syftet ska den hänskjutande domstolen bland annat anse att en klausul som på ett abstrakt sätt tar sikte på tvister som kan uppkomma i avtalsförhållanden inte omfattar en tvist avseende skadeståndsansvar utanför avtalsförhållanden som en medkontrahent påstås ha ådragit sig till följd av vederbörandes deltagande i en otillåten samverkan.
- 70 Eftersom en sådan tvist inte rimligen kan förutses av det skadelidande bolaget vid den tidpunkt det samtycker till klausulen, eftersom bolaget vid den tidpunkten inte kände till den otillåtna samverkan i vilken medkontrahenten deltog, kan tvisten inte anses ha sitt ursprung i avtalsförhållanden. En sådan klausul utgör således inget giltigt undantag från den hänskjutande domstolens behörighet.
- 71 Om det däremot finns en klausul som avser tvister om ansvar på grund av överträdelse av konkurrensrätten och som ger behörighet till en domstol i en annan medlemsstat än den där den hänskjutande domstolen är belägen, ska den hänskjutande domstolen konstatera att den saknar behörighet, även om klausulen innebär ett undantag från de särskilda behörighetsreglerna i artiklarna 5 och/eller 6 i förordning nr 44/2001.
- 72 Den tredje frågan ska således besvaras enligt följande. Artikel 23.1 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att den gör det möjligt att i samband med skadeståndstalan på grund av överträdelse av förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan i artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet beakta prorogationsklausuler i leveransavtal, även när detta innebär en avvikelse från bestämmelserna om internationell behörighet i artikel 5 led 3 och/eller artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001, under förutsättning att dessa klausuler avser tvister om ansvar på grund av överträdelse av konkurrensrätten.

Rättegångskostnader

- 73 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

- 1) Artikel 6 led 1 i rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område ska tolkas så, att bestämmelsen i den artikeln om behörighetskoncentration när det finns flera svarande kan tillämpas på en talan om solidariskt skadeståndsansvar och ett till denna kopplat yrkande om editionsföreläggande, mot företag som på olika platser och vid olika tidpunkter har deltagit i en av Europeiska kommissionen konstaterad enda, fortlöpande överträdelse av det unionsrättsliga förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan, och detta även när käranden har återkallat talan mot den enda svarande som har hemvist i den medlemsstat där talan väckts, om det inte visas att käranden och nämnda svarande agerat i samförstånd i syfte att på ett konstlat sätt skapa eller upprätthålla villkoren för bestämmelsens tillämpning vid den tidpunkt talan väcks.
- 2) Artikel 5 led 3 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att när skadeståndstalan väcks mot svarande med säte i olika medlemsstater med anledning av en enda, fortlöpande överträdelse som de har deltagit i i flera medlemsstater vid olika tidpunkter och på olika platser, vilken är en överträdelse av artikel 101 FEUF och artikel 53 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992 som har konstaterats av kommissionen, ska den ort där skadan uppkommit bedömas för varje skadelidande för sig, varvid var och en av dessa enligt nämnda artikel 5 led 3 kan välja att väcka talan antingen vid domstolen i den ort där avtalet om konkurrensbegränsande samverkan slutgiltigt har slutits eller, i förekommande fall, vid domstolen i den ort där en särskild överenskommelse träffats som kan identifieras som den enda händelse som vållat den påstådda skadan, eller vid domstolen i den ort där bolaget har sitt säte.
- 3) Artikel 23.1 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att den gör det möjligt att i samband med skadeståndstalan på grund av överträdelse av förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan i artikel 101 FEUF och artikel 53 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992 beakta prorogationsklausuler i leveransavtal, även när detta innebär en avvikelse från bestämmelserna om internationell behörighet i artikel 5 led 3 och/eller artikel 6 led 1 i förordning nr 44/2001, under förutsättning att dessa klausuler avser tvister om ansvar på grund av överträdelser av konkurrensrätten.

Underskrifter